Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Kafkas University Journal of the Institute of Social Sciences
Bahar *Spring* 2019, Sayı *Number* 23, 27-46
DOI:10.9775/kausbed.2019.003

Gönderim Tarihi: 03.04.2019 **Kabul Tarihi: 20.05.2019**

TARİHSEL BELLEĞİN OLUŞUMU SÜRECİNDE ÖĞRETİCİ YÖNÜYLE TARİHÎ ROMAN

Historical Novel with its Educational Aspect in the Formation of Historical Memory

Badegül CAN EMİR
Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi,
Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon.
canbadegul@gmail.com
ORCID ID:0000-0003-1046-1188

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz
Tarihî konulardan bahseden eserler, kimi zaman bu veya diğer işlevleriyle tarihi olaylara dair okur algısında tamamlayıcı işlevler yapar. Tarihin kurgu yoluyla yeniden yorumlanması anlamına gelen tarihî roman, okuyucuya geçmişe uzanma, romandan eriştiği tarihi bilgiyi geçmişteki tarihi olaylarla kıyaslayarak değerlendirme fırsatı verir ve geçmişle günümüz arasında kurduğu bağla tarihsel belleğin yeniden oluşmasına katkı sağlar.
Çalışmada tarihî romanlardan biri olan Fyodor Kubanski (Gorb)'nin Ana Vatanın Kartalları (Орлы земли родной,1960) romanı ekseninde tarihî romanların özelliklerine, tarihi gerçekleri aktarma konusundaki yerine ve öğretici yönüne işaret edilecektir. Çalışma, Sarıkamış harekâtını yeniden inşa etme konusunda tarihsel belleğin yenilenmesi olarak da okunabilir.
Anahtar Kelimeler: *Tarihî roman, Fyodor Kubanski, Sarıkamış Harekâtı, Ana Vatanın Kartalları (Орлы земли родной)*
Abstract
Literary works that relate to history, one way or the other, sometimes function as complementary in the readers' perception of historical events. As a reinterpretation of history by means of fiction, historical novel gives the reader an opportunity to go back to the past, evaluate the historical information from the novel by comparing it with the past historical events, and remodel the historical memory by bridging the gap between past and present.
This study will highlight the characteristics of historical novels, their significance in conveying historical facts, and their educational aspect, on the basis of one of the historical novels, Fyodor Kubanski (Gorb)'s 'The Homeland Eagles' (Орлы земли родной, 1960). The work can also be read as a renewal of historical memory in terms of the restoration of the Battle of Sarikamish.
Keywords: *Historical novel, Fyodor Kubanski, the Battle of Sarikamish, The Homeland Eagles (Орлы земли родной)*

1. GİRİŞ

Tarih ve romanın aynı noktada kesişmesinden var olan, tarihsel

gerçeği kurgulanmış gerçek üzerinden aktaran tarihî roman, 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında, Napolyon'un devrilmesiyle eşzamanlı olarak Batı Avrupa'da, önemli toplumsal ayaklanmaların işareti altında, ortaya çıkar. Fransız Devrimi eski düzenin çöküşüne işaret ederek feodal monarşiyi devirir; Napolyon'un ordularına karşı Rus halkının Vatan Savaşı (Отечественная война,1812)'ndaki zaferi halkın önemini ortaya koyar; İngiltere'de devrim demokratik çevrelere ilham verir. Ülkelerin tarihindeki böyle önemli olaylar, bir yandan modernliğin tarihçesini daha derinlemesine anlama arzusu, öte yandan tarihsel geçmişin deneyimini (çağdaş toplumsal sorunların ve çelişkilerin çözümü için) belirleme isteğiyle ile yeni bir türün ortaya çıkışıyla sonuçlanır (Orlov, 1960, s. 3). Dolayısıyla tarihî roman, dünya edebiyatında, feodal düzenin kırılması ve kapitalizmin gelişmesiyle ilişkili çalkantılı olayların bir yansıması olarak görünmektedir; aydınlanma yüzyılının rasyonalist felsefesinin yerini alan yeni bir tarihsel düşüncenin temelinde oluşur (Petrov, 1962, s. 203).

Tarihî roman türünün oluşumu, sanatsal yaratıcılığına bu yönde bir ivme kazandıran Walter Scott (1771-1831) adıyla ilişkilidir. Nitekim birçok araştırmacıya göre tarihî romanın başlangıcı tarihin pozitif bilim olma yoluna girdiği 19.yüzyıl, ilk örneği ise Walter Scott'un *Waverley* (1814) adlı romanıdır. Vissarion G. Belinski, "*Walter Scott, zamanımızın destanı olan tarihî romanını yarattı, keşfetti, açtı, ya da daha doğrusu sezdi*" (1953, s. 133) sözleriyle W. Scott'un yeni bir tür yaratmadaki sanatsal ustalığını ortaya koymuştur. Hülya Argunşah (2016, s. 11) ise, Avrupa'da tarihî romanın ilk örneğini W. Scott'un verdiğini ve tarihî romanın onun sayesinde bir tutkuya dönüştüğünü şu sözlerle dile getirmiştir:

> *İlk örneğini Avrupa'da Walter Scott'la veren tarihî roman, yine bu yazarın başarısı sayesinde bütün Avrupa'da bir tutku haline gelmiştir. Fransız ihtilali sonrasında Batıda meydana gelen milliyetçilik hareketleri, o yılların moda akımı olan romantizmin sanatkârlara kaynak olarak tarihin kapılarını açmış olması, tarihî romanın çok daha fazla yaygınlaşmasına ve benimsenmesine zemin hazırlamıştır.*

Tarihî romanın varlığı elbette Walter Scott'tan öncesine, 17. ve 18. yüzyıllara kadar uzanır. Eski tarihlerden ya da mitlerden çıkan ortaçağın tarihi işlenişini tarihi bir romanın doğuşu olarak yorumlayan veya aynı yolda ilerleyen Çin ya da Hindistan kaynaklarına tırmanmak isteyen pek çok araştırmacı vardır (Lukaç, 2015, s. 46). Ancak W. Scott öncesi görülen tarihî romanlarda tarih sadece macera olarak, didaktik bazı konuların konuşulmasının arka planı olarak vardır. Walter Scott ise önceki tarihî

romanlardan farklı olarak, tarihi bir olayın doğrudan ya da fon olarak yerleştirildiği roman türünün gelişmesiyle daha başarılı bir tarihî romanın ortaya çıkmasını mümkün kılmıştır. Walter Scott'un romanlarında feodal çağın siyasi savaşları ile İngiliz ve İskoç tarihinin farklı dönemlerinde ulusal ve sosyal farklılıklar canlı bir şekilde sergilenir. Farklı dönemlere ait insan manzaraları bazı tarihsel güçler ve sosyal eğilimlerle ortaya çıkar. Tarihi kişiliklerin eylem ve fikirleri bir millet ya da sosyal grubun tarihi gelişiminde bir dönüm noktası olarak tasvir edilir. Bu bakımdan Walter Scott'un romanlarında kurgu her zaman zengin ve tarihidir, konu da ilginç, yenilikçi ve bilgilendiricidir (Petrov, 1962, s. 206). 1830 yılında A. Puşkin (1996, s. 101), Nikolay Polevoy'un *Rus Halkının Tarihi* (Истории русского народа) adlı eseriyle ilgili ikinci makalesi üzerinde çalışırken W.Scott tarzı tarihî romanın yenilikçi doğasına şu sözleriyle dikkat çeker: "*W. Scott'un etkisi, modern edebiyatın her dalında hissedilir. Bir İskoç romancısının etkisi altında yeni bir Fransız ekolü doğdu. Shakespeare ve Goethe'nin yarattığı tarihi bir dramanın varlığına rağmen, daha önce hiç düşünülmeyen, tamamen yeni kaynaklara dikkat çekti*." Böylece W. Scott, gerçekliği kabul edilen tarihî olaylarla, yazarın kurgu dünyasının birleşimi sonucu meydana gelen tarihî romanın müjdecisidir.

2. TARİHÎ ROMANIN ÖĞRETİCİ YÖNÜ

Geçmiş bilgisinin insanı yarına hazırlayan bir yol gösterici olması sebebiyle insanın tarihine, kültürüne, milli kimliğini oluşturan unsurlara olan merakı her zaman canlıdır; böylelikle insanı tarihi bilgiye ulaştıracak olan araçlar ivme kazanır. Konusunu tarihten almasıyla geçmiş bilgisine ulaşmanın söz konusu araçlarından biri olan tarihî roman, yazarın anlatım gücüyle donatılarak okura ulaşan, duygu ve düşüncelere hitap eden bir bilgi kaynağına dönüşür. Filolog Yelena Zolina (2006, s. 1),

> *Tarihî roman, bir tür muazzam eğitim ve öğretim gücüdür. Bu gücü sadece küçümsememek değil, aynı şekilde onunla birlikte düşünmek ve onu kullanmak gerekir: Birincisi tarihi bir bilgi kaynağı olarak, ikincisi kamusal yaşamı çevreleyen anlayışın eleştirel düşünce kaynağı olarak, üçüncüsü de özgecil ve sosyal duyguların kaynağı olarak.*

sözleriyle tarihî romanın hem söz konusu öğretici işlevinin hem de gerekliliğinin altını çizer. Nikolay Karamzin (1982, s. 147) de tarihî romanı insanları geçmişleri hakkında bilgilendirirken vatandaşlığı, yurtseverliği öğreten bir okul olarak görür. "*Hem bizim, hem imparatorların yaşamı, insan ruhunun büyük yeteneklerinin açıklanmasına yardım etmelidir: her şey*

ruh için burada, zihin ve duyular için gereken her şey burada" sözleriyle tarihî romanın insan ruhu ve zihnini doyuran öğretici yanına vurgu yapar. Nitekim yazarın yaptığı çıkarıma göre tarihî roman halk ve yöneticilerin geçmiş tecrübeleriyle insanın zihnine ve duygularına hitap eden geçmişi anlamanın önemli bir aracıdır. Benzer şekilde tarihî romanları tarih öğrenmenin bir aracı olarak gören Yazar Amin Maalouf (aktaran Petrov, 1962, s. 247), tarihin amacını "*Tarih için değil, geleceğe yönelik perspektif içindir.*" sözleriyle tanımlar. Burada yazar tarihî romanın geçmiş bilgisiyle geleceği şekillendirmede üstlendiği role dikkat çekmeye çalışmıştır. A. Gulıga (aktaran Aşlar, 2014, s. 521), "*Tarihi bilinç zamanlar arası ilişkiyi oluşturur. Tarihi efsaneler, türküler halkın şuurunda tarihin en önemli olaylarını barındırır. Tarihsel sanat geçmişe asıl yaklaşımın şeklidir...*" sözleriyle kültürel değerlerin köklerinin geçmişte olduğunu ifade ederek, tarihsel sanatın milli kültürün oluşumuna katkısına vurgu yapar. Nitekim geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki köprü, tarih üzerinden kurulacağı gibi edebi eserler üzerinden de kurulabilir. Üstelik edebi eserler yaşanan olayları sıkıcı deneyimler yerine heyecan veren bir hazla estetik boyutta aktarır. Tarihi kaynakların belli olayları açıklamada yetersiz kalmasıyla oluşan boşlukları, yazar kurgu dünyasıyla birleştirerek yorumlar, yeniden yazar. Jörn Rusen (aktaran Düzgün, 2008, s. 81), "*Tarihte, geçmişin salt var oluşu, tarih bilincini oluşturmaz. Tarih bilincinin tam olarak oluşması için, bugün ve geçmiş arasında bilinçli bir bağlantı kurulması –yani (tarihsel) anlatı olarak tespit edebildiğimiz zihinsel faaliyet gerekir.*" sözleriyle tarih bilincinin oluşması için gereken zihinsel faaliyetin salt tarih yerine kurguda olduğuna dikkat çeker, tarihî romanın rolüne işaret eder. Zira tarihî roman tarih bilincinin toplumda şekillenmesi için gereken bugün ve geçmiş arasındaki bağlantıyı kuracak olan temel araçlardan biridir. S. O. Şmidt (2002, s. 40) bunu şu sözlerle ifade eder:

> *Yaşamları boyunca çoğu insan için, kurgusal edebiyatın ve sanatın anıtları, özellikle geçmiş dönemlerin olayları, insanları ve mevcut zaman hakkındaki belirli bir tarihi yapıya ait bilginin bilinçte saplanan asıl kaynakları olarak kalır. Tarihi gerçeğin bilgisi giderek okul programlarında kaydedilen bilim verilerine dayanmaktadır. Ancak, geçmiş ve şimdiki algıların birincil kaynakları, genellikle, tarih bilimcilerin yapıtları değil, kurgu ve sanat eserleridir.*

Geçmişe ait bilgi ve fikrin toplumda şekillenmesinde kurgusal metinler birincil kaynaklardır, kurgusal metinler olayların yaşandığı zamanın ruhunu okuyucuda yarattığı sanatsal etkiyle hissettirebilir. Tarihî romandaki

fikir, düşünce ve yorumlar okuyucunun anlayışı ve ilgisine hitap ederek okuyucu da tarihi açıklayıcı bir etki bırakırlar. Araştırmacı A.K. Sokolov (2002, s. 63), *"Edebiyat ve sanat, toplumda var olan ruh hallerini sistematik hale getirilmeden ve bilim dilinde açıkça ifade edilmeden çok önce yakalar."* sözleriyle buna vurgu yapar. Yazar, bibliyograf N.A.Rubakin (aktaran Koynova, 2009, s. 2009, s. 4), *Tarihî romanlar ve Tarih Eğitimi (Исторические романы и преподавание истории, 1902)* adını verdiği çalışmasında A. Sokolov'un çıkarımına destek verir:

> *Tarihsel bilgi, tarihi bir romanda, bu kadar geniş bir okur kitlesine ulaşılmasını mümkün kılacak biçimde giyinir. Ve bunda bilgi, ne ders kitabı, ne popüler bir bilim kitabındakinden daha az bilimsel değildir. Okuyucuya kültür tarihini tanıtmak için bir rehber olarak, sadece yararlı değil,* hatta yeri doldurulamaz.

A. Sokolov'a (2002, s. 61) göre, tarih konulu edebi yazılar, bilimsel tarih kitabıyla başarılı biçimde rekabete hazırdır, zira toplumda tarih bilincinin oluşmasında tarih eğitimi ve tarih kitaplarından daha etkindir. Ancak yazarın tarih biliminin sonuçları ve tarih uzmanlarının görüşlerine dayanması gerektiğini de burada belirtmek gerekir. L. Çerepnin'in belirttiği gibi kurgunun etki alanı bilimsel bir eserden daha geniş olsa da yazar bilimin sonuçları olmadan yapamaz. Onun görevi sadece basit bir açıklama değildir, tarihsel olguların sanatsal ifadesinde, geçmiş figürlerin karakterlerini, eylemlerin ardındaki sosyolojik motifleri düzenlemek, kültürün, hayatın, dönemin dilini doğru bir şekilde yeniden üretmek gerekir (Gordina, 2015, s. 87). Bunu yüzeysel bir bilgiyle gerçekleştirmek mümkün değildir. V.V. Kargalov bu sorunun çözülmesi için yazarların tarihçilerle işbirliği içinde olması, ulusal tarih biliminin biriktirdiği en zengin malzemenin kullanılması gereğinden bahseder. Bu tür çalışmaları sonucunda V. Kargolov'un tarihî romanlardan alıntılar, yorumlamalar içeren kitapları tarih öğrencileri için bir tür ders kitabı olarak tavsiye edilir. Sovyet eğitim sisteminde "Tarihi-Kurgusal Edebiyat" (Историко-художественная литература) dersleri pedagoji enstitüsünün eğitim müfredatına eklenir (Gordina, 2005, s. 87). Kurgusal metinlerin tarihi bir kaynak olarak değerlendirilmesi özellikle yazar tarafından sanatsal yolla yeniden üretildiği için (geçmişi diriltme işini tarihçiye ait gördükleri, edebiyat ve edebiyatçıyı eksik gördükleri için) bazı tarihçiler tarafından eleştirilir, ancak bu bakış açısına Ocak 2012 tarihli *Oteçestvennaya istoriya (*Отечественная история) dergisinde S. Sekrinski şu sözlerle karşı çıkar (2002, s. 3):

> *Sıradan anlayışa göre öznel ve peşin hükümlü olduğu sürece, edebiyat hayatın çarpık bir aynasıdır. Anlaşılan, bütün bunların*

literatürden çıkarılması imkânsız. Ancak burada şöyle bir soru ortaya çıkıyor: tarihçilerin tamamen hâkim olduğu tarafsız yazılı kaynak sayısı çok mudur? Ve de bu yaklaşımın kendisi edebiyata karşı bir önyargı sayılmaz mı?

Tarihî romanı özel bir çalışma yöntemi gerektiren tarihi bir kaynak olarak kabul eden S.S Sekirinski'ye (2002, s. 3-4) göre bir sanat eseri iki katmandan meydana gelir: Birincisi, eserin içeriğini, yaratımın zamanını ve olayın geçtiği yeri yansıtır, ikincisi ise, toplumun zihnini, eserin odaklandığı okurun ve yazarın bilincini anlamaya olanak sağlar. Böylece yaşanan olayları toplum ve birey penceresinden gerçeğe uygun olarak yansıtan tarihî roman, tarihsel gerçeğin köklerine uzanarak geçmişi yeniden inşa etmede öğretici yönü olan kaynaklar arasındadır.

3. ANA VATANIN KARTALLARI ROMANINA GENEL BİR BAKIŞ

Yazar Fyodor İvanoviç Gorb (1908-1988) *Ana Vatanın Kartalları* adlı tarihî romanı 5 yıl süren bir çalışmanın ürünü olarak 1960 yılında yayımlamıştır. Fyodor İvanoviç Gorb, edebiyat dünyasında Fyodor Kubanski adıyla bilinen göçmen bir yazardır. Amerika Ortodoks Kilisesi rahipliği de yapan yazar, savaş ve baskı nedeniyle 1949 yılında Rusya'dan Amerika'ya göç etmiş, yaşamının sonuna kadar burada yaşamıştır. Kendi ülkesinde ölümünden yalnızca 25 yıl sonra yayınlanabilen yazar eserlerini "Fyodor Peçorin", "Fyodor Kubanski" takma adıyla yayımlamıştır. *Dağıstan Dağlarında* (*В горах Дагестана), Kara Fırtına* (*Черный ураган, 1957), öykü seçkisi Hafızada, Unutmayız, Affetmeyiz,* (На память, Не забудем! Не простим!), *Açık Bozkırlar Kana Bulanmış* (*Степи привольные*--кровью залитые, 1962) ve bu çalışmaya incelenmek üzere seçilen *Ana Vatanın Kartalları* bilinen eserleri arasındadır.

Fyodor Kubanski *Ana Vatanın Kartalları* adlı romanda 1914-1917 yılları arasında yaşadığı kasabanın hayat mücadelesini, Rus ordusunun Birinci Dünya Savaşı'na girişini, ordunun Batı ve Kafkas cephesindeki savaşlarını, Rusya'nın savaştan çekilip Romanov hanedanlığının yıkılışını zamanın toplumsal ve siyasi iklimi içinde öyküler. Beş bölümden oluşan roman şöyle özetlenebilir:

Romanın ilk bölümünde 1914 yılında Rusya ve Almanya arasındaki Birinci Dünya Savaşı hazırlıklarından ve bu hazırlıkların Kuban kasabasının Starominskaya adlı Kazak köyündeki yansımalarından bahsedilmektedir. Rusya'nın ülkenin farklı bölgelerinde seferberlik ilan etmesiyle, Batı cephesine yönlendirilen dört alaydan ilki Türkiye sınırına

gönderilmiştir. Almanya ve Avusturya Türkiye'yi kendi safına çekmek için geçmişte Rusya'nın ele geçirdiği bölgeleri hatırlatıp her türlü askeri, teknik ve ekonomik yardım sözü vermektedir. Savaşın başlarında Türkiye, bir yandan Rusya ile diplomatik ve ticari ilişkilerini sürdürme isteğiyle tarafsızlığını korurken, öte yandan Rusya'ya karşı savaş için de hazırlanmaktadır. Nikifor Kiyaşko, evinin yakınlarında Ataman'ın seferberlik emrini açıkladığını duyar. Seferberlik emri açıklandıktan bir gün sonra Nikifor atını alıp babası Taras Ohrimoviç, kardeşleri, oğlu Grişa ve karısı Natalka ile vedalaşır. Nikifor gittikten birkaç saat sonra Natalka'nın doğumu başlar. Nikifor, Umanskaya'dan Starominskaya'ya kadar uzanan anayolda Grigori Kuzmenko ve onun eşi Malaşka'yla, Mihail Tsıgikalo ve eşiyle, Pyotr Tsesarski ve onun eşi Maryusya ve daha pek çok Kazakla karşılaşır. Köyün erkekleri cepheye yol alırken kasabada hayat kaldığı yerden devam eder. Köyün kız ve erkek çocukları tüm gün çalışırlar. Ekmek parası kazanmak zor ve sıkıcı olsa da hava karardığında bir grup kız bir araya gelip aşk şarkıları söyler, kızların sesini duyan çocuklar onların yanına gelir ve sanki hiçbiri bütün gün çalışmamış gibi neşeyle eğlenirler. Orduya gönderilen Kazakların eşleri, evde küçük çocuklardan başka kimse olmadığından evlerini korur ve geçimleriyle meşgul olurlar.

Romanın ikinci bölümünde yazar, II. Nikolay'ın Türkiye'ye savaş ilan edişinden, Sarıkamış harekâtı ve Rusya'nın zaferinden, cephede bunlar olurken Starominskaya'da yaşamın eskisi gibi devam ettiğinden söz eder: 16 Ekim 1914'te saat 03.00'da Rus bayrağı altındaki iki Türk torpidobotunun Odessa limanına girip beklenmeyen bir saldırı ile Rus savaş gemisi "Donets"i batırmaları, aynı gün sabah saat 07.00'da Türk kruvazörü Geben'in Sevastopol'e ateş açması savaşı hızlandırır. Bu olaylar sonucunda 20 Ekim 1914'te II. Nikolay Türkiye'ye savaş ilan ettiği bildiriyi yayınlar ve Kafkas cephesinde ünlü Sarıkamış operasyonuna hazırlanılır. Sarıkamış müfrezesinde Rus ordusunu General Berhman, Türk ordusunu da General Hasan İzzet Paşa komuta etmektedir. Sarıkamış cephesinde kimse Rusya'nın kazanmasını beklemezken General Berhman'ın savaşa iyi hazırlanmasıyla Türk ordusu yenilir. Kuban kasabasının erkekleri cephede bu başarılara imza atarken Starominskaya köyünde işçi azlığına rağmen hasat zamanında toplanır. Barış zamanında zengin ve görkemli düğünlere şahit olan köylerde, sadece iki ya da üç sessiz düğün gerçekleşir. Her gün bir posta görevlisi, cepheden gelen mektuplarla dolu bir çantayla, büyük bir avluda Kazak kadınlarının arasında görünür. Mektuplarını alan kadınlar bir daire içinde toplanıp okuma yazma bilen kişilere mektuplarını okuturlar. Bu sırada bazı Kazak kadınları da kocalarının ölümüyle ilgili resmi yazılar alır. Köyde günlük yaşam eskisi gibi devam eder.

Romanın üçüncü bölümünde yazar Starominskaya köyünde yaşamın hala savaş öncesindeki gibi devam ettiğine ve cephede Fırat operasyonuna yer verir: Kuban'ın Kazak köylerinde yaşam eskisi gibi devam eder; Starominskaya köyü de sessiz ve sakindir. Kış aylarında akşamları toplanan erkek ve kızlar asker şarkıları söyleyip cephedeki sevdiklerini düşünürler. Cephede ise 1915 yılında Komutan Podgurski komutasında Kuban Tugayı kurulur. Bu tugay Kazan Gölü'nün güneyinden Van Gölü'ne kadar savaşır. Bu sırada Türk piyadelerinin bastırmasıyla Kazaklar geri çekilmeye başlar. Rus ordusunun sağ kanadında Pyotr Kiyaşko komutasındaki ordu vardır, Türkler ormana yaklaşınca sağ kanattaki bu tugay onları arkadan vurur. Ani bir saldırıyı beklemeyen Türk Ordusu geri çekilir. Albay Podgurski'nin emriyle Pyotr Kiyaşko 10 cesur Kazak ile Türk generali ele geçirmek için düşmanın olduğu bölgeye gider. Bölgeyi araştırırken karşılarına 10 Türk askeri çıkar. Onlara saldırdıklarında biri kaçmaya çalışır. Kaçmaya çalışan askerin Türkiye'de yaşayan bir Kazak olduğu ortaya çıkar. Bu Kazak Türk generali yakalamaları için onlara yardım eder. Türk generalle birlikte harita, çantalar ve evraklarda ele geçirilir. Kafkas cephesinde büyük bir Fırat operasyonu için belgelerde ve haritalarda Türk birimlerinin yerleri tespit edilir. Sonuç olarak, Kafkas Ordusu Fırat operasyonunu başarıyla gerçekleştirir.

Romanın dördüncü bölümünde, Rus ordusunun yüksek komutasındaki büyük değişikliklerden, Zaporojski alayının Bağdat sınırlarında Rus ordusuyla bir araya gelişinden söz edilir; Kafkas ordusunun Erzurum'a ilerleyişi ve Şubat 1916'da General Yudeniç'in önderliğinde geçilmez sayılan Erzurum kalesinin düşüşü ve Nisan 1916'da Kafkas ordusunun Trabzon'u alışı anlatılır. Ayrıca yazar Kuban'ın Starominskaya köyünün sosyal, ekonomik yaşantısına da değinir: Kuban'ın bütün köylerinde olduğu gibi Starominskaya'da erkek işçilerin yetersizliği artık hissedilmeye başlamıştır. Geniş ailelerde, gelinler, yetişkin çocuklar ve evde kalan yaşlı insanlar çalıştığı için çalışan erkeklerin eksikliği çok fazla anlaşılmaz. Ancak Taras ailesinde, iki ana işçi olan Nikifor ve Pyotr kardeşlerin yokluğu derinden hissedilir. Evin çalışkan gelinleri Natalka ve Daşa, yetişkin olan kızkardeş Gaşka ile çok çalışıp her işin üstesinden gelmek zorunda kalırlar. İşçi sıkıntısına rağmen köyde yiyecek sıkıntısı yaşanmaz.

Romanın beşinci bölümünde daha çok Rus ordusunun Batı Cephesindeki başarısızlığı, yenilgiler neticesinde devrimcilerin orduyu, sivil halkı hükümet aleyhine kışkırtması, uzun süren çatışmadan yorgun düşen, yarı aç, açık kalan askerlerin Bolşeviklerin vaatlerine kulak verişi ve savaşmak istemeyişi, Çar ve hükümetin gücünü yitirişi, Devrimin

Petrograd'ta başlaması, II. Nikolay'ın tahtan indirilmesi ve böylece Romanov hanedanının saltanatının sona erişi, cephedeki parçalanmalarla birlikte askerlerin birer birer alayları terk edip evlerine dönüşü anlatılır: Petrograd'ta bir devrim başlar ve İmparator II. Nikolay'ın tahtından indirilmesiyle 304 yıldır var olan Romanov hanedanlığının saltanatı sona erer. Çarın tahtan indirildiği haberini Kuban sakinlerinin bazıları Rusya'nın geleceği için endişeyle bazıları da ilgisizce karşılar. Şaşkınlık içinde kiliseden gelen yaşlı adamlar, Rusya'nın Çarsız nasıl olacağına akıl sır erdiremezler. Köydeki insanlar neler olup bittiğini anlayamaz. Cepheden alaylar birer birer ayrılırken Zaporojye alayıyla birlikte Nikifor ve Pyotr Kiyaşko Starominskaya'ya dönerler. Taras Ohrimoviç onları neşeyle karşılar. Savaşın sona ermesiyle Kuban'ın köylerinde hiçbir zorluk yaşanmaz.

Joan W. Blos (aktaran Keskin, 2002, s. 51), kurgusal anılar, kurgusal aile tarihi, araştırmaya dayalı olmak üzere üç ayrı tip romandan söz eder. *Ana Vatanın Kartalları* bu tanıma göre kurgusal anı tipine girmektedir. Bu kurgusal anıda romanın tarihi zeminini savaş oluşturmaktadır ve roman Sarıkamış harekâtı üzerinde şekillenmiştir. Yazar romanda kurmacadan daha çok Rus tarihini, Sarıkamış harekâtını öne çıkarır. Romanı dilediği gibi kurgulama hakkını elinde bulundurmasına rağmen yazar, romandaki olayların akışını, Birinci Dünya Savaşının Sarıkamış cephesini tarihi belgelerdeki bilgilerle aynı doğrultuda kurgulamıştır. Böylece romanın konusu, tarihi bilgiler açısından kıyaslandığında gerçek bir tarihî olayı yansıtmaktadır, zaman, mekân, kişiler açısından bakıldığında tarihsel zeminle uyum içerisindedir.[1] *Ana Vatanın Kartalları* adlı romana zaman, mekân ve kişiler anlamında bakıldığında ayrıca şu detaylar gözlemlenir: Romanda anlatılan öykünün zamanı dikkate alındığında olay zamansal olarak 1914-1917 yılları arasında geçmektedir ve Birinci Dünya Savaşı'nın arifesi, savaş süreci ve Rusya açısından savaşın sonu olmak üzere üç farklı dönemi anlatır. Böylece, roman savaşın 3 yıllık sürecinin tanığı olarak, Rusya'da savaş seferberliğinin başlayıp Romanov hanedanlığının yıkılışına kadar geçen süredeki Rus tarihinin tanığı olarak dikkat çeker. Yazar romanı 1960 yılında kaleme almıştır, olayın gerçekleştiği zaman ile öyküleme zamanı arasında 43 yıllık bir zaman farkı vardır. Bu da romanın tarihi boyutunu gösterir.

Roman kişilerine gelince ise, romanda kurmaca kişiler ve tarihi kişiler iç içe geçmiş olarak sunulur. Kurmaca kişiler, başkahraman Nikifor

[1]Romanın konusunun tarihi bilgi ve kişilerle aynı doğrultuda kurgulamasıyla ilgili bkz. Maslovski, 1915, s.12 vd.; Yeliseyev, 2001; Korsun, 1946, s. 32 vd.; Nikolski,1933, s. 15 vd.

Kiyaşko, kardeşi Pyotr Kiyaşko, babası Taras Ohrimoviç, oğlu Grişa, eşi Natalka, Grigori Kuzmenko, Malaşka, Mihail Tsıgikalo, Pyotr Tsesarski, Maryusya, Grıtsko, Daniil Pançenko, Mihail Starçenko vd. den oluşur. Tarihi kişiler olarak ise II. Nikolay, Enver Paşa, Hasan İzzet Paşa, General Vorontsov-Daşkov, General Berhman, General Yudeniç, General Oranovski, General Çernozubov, General Baratov, General Mişlayevski, General Babıç vd. okurun karşısına çıkar. Ayrıca Rus, Türk Kazak askerleri, Ermeni halkları olay örgüsünün tamamlayıcı unsurları olarak şahıs kadrosunda yerini alır. Görüldüğü üzere yazar tarihi kişilerini gerçek hayattan seçmiştir, olayların geçtiği zamana ait bu kişiler tarihi kişilikler olarak dikkat çekmektedir. Böylece roman her şeyden önce kişileriyle tarihe ait özellikler taşır. Tarihî olayların sanatsal özelliklerle, gerçek tarihi figürlerin varlığıyla tarihî romanda yeniden yaratılması tarihî romanın objektifliğinin bir işaretidir. Tarihî romanda tasvir edilen tarihi kahramanlar sadece bireysel özellikler taşımazlar, aynı zamanda tasvir edilen tarihsel dönemin karakteristik özelliklerini de ifade ederler (Koynova, 2009, s. 7).

Romanda mekân olarak da pek çok şehir ismi yer almaktadır. İlk olarak romanın başladığı yazarın çocukluğunun geçtiği Kuban kasabası Starominskaya köyü, Odessa, Feodosya, Novorossiysk, Karaurgan, Micingert, Kurali köyü, Kağızman, Sarıkamış, Kars, Artvin, Van, Erzurum, Trabzon, Batum vb. gibi pek çok şehir (savaşın güzergâhında olmasının da bir sonucu olarak) romana mekân olarak seçilmiştir. Böylece yazar tarihî romanın geçmişi zaman olarak seçme şartını, tarihe bağlılık şartını, kendi ideolojisi doğrusunda şekillendirerek yerine getirir.

4. ÖĞRETİCİ YÖNÜ VE İDEOLOJİK TARAFIYLA *ANA VATANIN KARTALLARI*

Tarih ve roman arasındaki ilişki tarihin kurgusal bir çerçevede öğretim maksadıyla işlenmesi ve tarihin hareket noktası olarak kullanılıp yazarın tarihi konuyu kendi bakış açısı çerçevesinde yeniden oluşturması olmak üzere iki şekilde gerçekleşir (Şam & Kılıç, 2011, s. 126-127). Fyodor Kubanski'nin *Ana Vatanın Kartalları* adlı romanına bu anlamda bakıldığında tarihi gerçeği hem öğretim maksatlı kronolojik bir çerçevede hem de kendi ideolojisi çerçevesinde yeniden oluşturduğu görülür. Birinci Dünya Savaşı'nın nasıl başladığı, dış güçlerin etkisiyle nasıl geliştiği, her iki devletin savaşı nasıl karşıladığı, Rus ve Türk ordusunun Kafkas Cephesi'nde ilk karşılaşması, Rusların Sarıkamış'a ilerleyişi, savaş yorgunluğuyla yükselen sesler, Bolşevik devrimi ve Rusya'nın savaştan çekilmesi gibi tarihî olaylar romanda kronolojik bir sıra takip edilerek ve okuyucuya tarih dersi verir gibi tarihe uygun şekilde verilmiştir. Aşağıda

sunulacak olan örnekler hem kronolojik sırayı göstermesi hem de savaşın siyasi süreciyle ilgili öğretici bilgiler vermesi anlamında önemlidir. Örneğin yazar Birinci Dünya Savaşı'nın nasıl başladığını tarihi bilgilerle uyumlu şekilde okuyucuya aktarırken II.Nikolay'ın Almanya'nın savaş hazırlığından haberdar olmasına karşın ülkeyi savaştan uzak tutmak istediği bilgisini verir (Kubanski, 1960, s. 33-34):

> *Almanların savaşa hazırlandığını II Nikolay biliyordu, ama tüm gücüyle Rusya'yı savaştan uzak tutmaya çalışıyordu. Batıyla bütün anlaşmazlıkları diplomatik yolla çözmeye ve ülkeyi yaklaşmakta olan Avrupa ateşinden korumaya çalışıyordu. Avrupa'daki durum çok gergindi, gök gürültüsü her an kopabilirdi. İhtiyaç duyulan şey gökyüzünün tüm Avrupa üzerine yükünü boşaltması için bir nedendi. Ve bu sebep yakın zamanda göründü. 28 Haziran 1914 yılında Sarajevo'da Avusturya'nın prensi Ferdinand'ı öldüren kışkırtıcı bir atış yapıldı. Bu olay diplomatik yolla çözülmedi, tam olarak bir ay sonra, 28 Temmuz'da, Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti (...) Almanya kendi ordularıyla Rus sınırını zorlamaya devam ediyordu, Avrupa çatışması barışçıl bir şekilde çözüleceğe benzemiyordu(...) Almanya, Rus ordusunun çekilmesini beyan etti ama Dışişleri Bakanı Sazonov teklifi reddetti. Almanya, Rusya'ya savaş ilan etti. Macaristan, Almanya'nın tarafında savaşa girdi. Rusya'nın tarafında İngiltere ve Fransa savaşa başladı. Böylece Birinci Dünya Savaşı başladı.*

Başka bir örnekte yine kronolojik sıra çerçevesinde okuyucu Türkiye'nin dış güçlerin etkisiyle savaşa nasıl itildiğini öğrenir (Kubanski, 1960, s. 68-69):

> *Batıda savaşın ilk gününden itibaren Alman ve Avusturyalı subaylar, teknik akıl hocaları ve diğer askeri uzmanlar Türk hükümetini onları desteklemeye ikna etmeye çalışıyorlardı, eskiden Rusya'nın Türkiye'den topraklarını aldığını hatırlatıp, her türlü ekonomik, teknik desteği vermeyi vaat ediyorlardı. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun sultanı tereddüt ediyordu. Çünkü Rusya ile yapılan ilk dört savaşın nelere mal olduğunu çok iyi biliyordu. Türkiye Azov Denizi, Kırım, Kafkas, Karadeniz'in doğu ve kuzey kıyılarını ve kuzeydeki diğer bölgelerini kaybetmişti. 1877-1778 yıllarında Türkiye kaybettiği toprakları geri almaya çalıştı. Ancak Ruslar daha da güneye ilerledi, Türkiye'den Kars'ı ve Artvin'i aldı. Bu nedenlerden dolayı Türkiye Rusya ile diplomatik ve ticari ilişkileri sürdürüp savaşta tarafsızlığını açıklarken, öte yandan tüm*

hızıyla Rusya ile yeni savaşa hazırlanıyordu."

Diğer bir örnekte yazar, tarihi kaynaklarla aynı doğrultuda Türk savaş gemilerinin Rus topraklarına saldırısını (!) ve iki devletin savaş durumuna geçişini anlatır (1960, s. 85):

> *Fırtına ansızın geldi. 16 Ekim 1914 yılında gece saat 3'te, 2 Türk torpido gemisi Rus bayraklarının altında Odessa limanına girip Rus savaş gemisi Donets''i batırdı. Sabah saat 7'de Türk savaş gemisi Goeben, Sevastopol'e yanaşıp şehre ateş açtı. Aynı zamanda Türk savaş gemisi 'Breslau, savaş gemisi Feodosya'ya ateş açtı, Türk savaş gemisi Hamidiye ise Novorossiysk'a saldırdı. Bu Türkiye tarafından bir provakasyondu. (...) Türkiye sınırında Rus ordusunun sadece 1/3'i bulunuyordu. Bu Rusya'nın Türkiye ile savaşmaya niyetli olmadığını açıklıyordu. Türkler bunu bilmiyordu ve aniden, savaş ilan etmeden Karadeniz filosunu ve sayısı az olan Kafkas ordusunu devre dışı bırakıp bu şekilde kendi topraklarını geri almaya karar verdiler. İmparator II Nikolay bunu öğrenip General Graf Vorontsov- Daşkov'a telgrafla Türkiye'ye karşı savaş başlatmayı emretti. Vorontsov – Daşkov orduya şöyle emir verdi: 'Türkler kıyımızdaki şehirlere ve Karadeniz filosuna haince saldırdı. Şuandan itibaren Rusya Türkiye ile savaş içerisindedir. İmparator orduma sınırı aşıp Türklere hücum etmeyi emrediyor.' Emir 19 Ekim gecesi verilmiş, telgrafla derhal birliklere iletilmişti. Aynı gece Rus ordusu Olta bölgesinde, Karaurgan ve Micingert'in yakınlarında, Agrigat dağlarında Türk topraklarına girdi. Diplomatlar Türkiye'den hemen çıkarıldı. Böylece Türkiye ile savaş başladı.*

Başka bir örnekte, tarihi bilgiyle aynı kronolojik sıra takip edilerek okuyucuya Rus ve Türk askerlerinin ilk karşılaşmaları ve ilk çatışmanın Rusya'nın lehine sonuçlandığı bilgisi verilir (1960, s. 91):

> *II. Nikolay'ın Türkiye'ye savaş ilan ettiğini duyurduğu manifestosunu yayınladığı 20 Ekim günü, alay zaten Cehurçan geçidindeydi(...)Birlik pozisyon almaya hazırdı. Müfreze sorumlusu Nikifor Kiyaşko, müfrezesiyle ilk önce Kurali (Curali) köyüne girdi, ardından tüm birlik geldi. Türkler de bu köye doğru hücum ediyorlardı, eş zamanlı gerçekleşen ilk çatışmada Türkler geriye çekilmek zorunda kaldı. Bu ilk çatışmada 7 Türk subay 400 asker rehin alındı, çok sayıda silah ele geçirildi.*

Bir sonraki örnekte yazar Sarıkamış harekâtında Türk ordusunun

sayıca üstünlüğünü ve Rus ordusunun kıyafetlerinin soğuğa dayanıklı olmadığını anlatır. Okuru, bölgeyi tanımamanın Rus askerler için güçlük doğurduğu çıkarımına vardırır (1960, s. 127-128):

> *Herkes bütün ordunun ve Kafkasya'nın kaderinin kararlaştırılacağı Sarıkamış harekâtına umutsuzca bakıyordu. Rus Kafkas ordusunun 53 taburu Türk ordusunun 105 taburuyla sarılmıştı. Bölgenin dağlık, yolsuz, birçok alanda deniz seviyesinden 8000 ayak yüksek, ormanlarla kaplı arazisi Türk askerleri tarafından iyi biliniyordu, ama Ruslar bu bölgeler yabancıydı. Savaş operasyonları 25 (12) Aralık 1914'ten 18 (5) Ocak 1915'e olmak üzere, dağlık ortamın sert kış koşullarında, derin karda, -20 dereceye kadar ulaşan bazen daha fazla, kuvvetli kar fırtınasında kış mevsiminde geçiyordu. Kazak askerlerin ve basit erlerin sıcak tutan giyeceği neredeyse yoktu.*

Yine yazar Türk ordusunun sayıca üstünlüğünün görülmesiyle Rus ordusuna destek geldiğinden ve bu destekle beraber Rus ordusunun Sarıkamış'a girmeye başladığını ifade ederek zaferin destek sayesinde kazanıldığının bilgisine ulaştırır (1960, s. 128-129):

> *Zaporojski alayı Sarıkamış ordusuna yardıma geliyordu. Sarıkamış'tan on iki milde Kazaklara giden yollar Türkler tarafından tutulmuştu. Ama General Baratov'un emri şöyleydi: 'Sarıkamış'a bir yol olmalı! (...) –Ura!, diye bağırarak Kazaklar, çoktan yola çıkmış olan Türk piyadelerine hücum etti. (...)Her yer ceset doluydu.*

Ayrıca Sarıkamış'ın o günlerdeki stratejik konumunu okuyucuya tarih kitaplarındaki gibi sade ve net bir üslupla şöyle aktarır (Kubanski, 1960, s. 123-124): "*Sarıkamış şehri Kafkas ordusunun en önemli stratejik noktasıydı. Savaş alanını diğer şehirlerle bağlayan tek demir yolu oradan geçiyordu, orada hastaneler ve tüm yiyecek ve silah stokları bulunuyordu. Sarıkamış tüm Rus ordularının merkeziydi*."

Rus ordusunun stratejik konumunun farkında olarak Sarıkamış'ı almak için gösterdiği gayreti, Sarıkamış zaferinin Rus ordusu için beklenmedik ve mucizevi bir nitelik taşıdığını anlatan yazar, Türk Ordusu'nun asker kaybına da işaret ederek zaferin büyüklüğünü okuyucunun algısına bırakır (Kubanski, 1960, s. 131):

> *Sarıkamış operasyonu çok sayıda cana mal oldu. Binlerce kazak zafer uğruna yaban topraklarında öldü. Kafkas Ordusu*

Sarıkamış'ta eşi görülmemiş bir gayretle savaştı. Kimse ordunun kazanacağına inanmıyordu, bu stratejik noktanın tüm savunucuları kaderine terkedilmiş saydılar. Ancak bir mucize oldu: Türk ordusu bozguna uğradı ve Sarıkamış insanüstü bir mücadele gösteren Kafkas Ordusunun elinde kaldı. 3.Türk ordusu nerdeyse tamamen yok olmuştu. Operasyonun sonuna doğru 150.000 Türk askerinden sadece 12.400 asker kaldı.

Zaferin ardından Bolşevik Partisi'nin üyelerinin, halkın ve askerin savaş yorgunluğunu kullanarak Çar karşıtı propaganda yaptıklarını, propagandaların başarıyla sonuçlandığını da şu sözlerle okuyucunun gözleri önüne serer (Kubanski, 1960, s. 251):

Kalabalık bir pazarda korkunç bir curcuna vardı. Galdeli Kazaklar savaş dışında başka hiçbir şey konuşmuyorlardı: 'Adam doğru söylüyor, haydi atamana gidelim. Bıraksın da eşlerimiz cepheden dönsün. Bizim savaşa ihtiyacımız yok. Eğer çarlar birbirleriyle anlaşamadıysa, bırakın da kendileri ve hatta sağlıkları için yalnız savaşsınlar. Neden zavallı kocalarımızın kanı dökülsün ki?" Pyotr ayağa kalktı, dinledi ve kulaklarına inanamadı: Sıradan Kazaklar böyle akıl yürütmeyi nereden öğrenmişti? Kim öğretmişti? Sonra şehir kıyafetleri içinde kadın pazarını gözetleyen ve oradaki kadınlara bir şeyler kanıtlamaya çalışan, görünüşü Kazaklara benzemeyen yabancı adamlar fark etti. Kadınlar onların etrafını sarmış, hevesle dinleyerek onaylıyorlardı. Gnoyevoy da aniden aralarında belirdi, ancak Pyotr gördükten sonra kayboldu. Pyotr Kazaklarla konuşan kasaba halkından birinin sesini duydu: 'Çarlar ve onların adamları bu savaşı çıkardılar. Kendi ceplerini parayla doldurmak için kocalarınızı ölüme gönderdiler. Kahrolsun savaş! Eşlerinize, kardeşlerinize yazın, savaşı bırakıp eve dönsünler. Onlarla ayrılık size yetmedi mi? Yetmedi mi bu kadar dul kadın ve yetim çocuk?

Romanda, tarihi gerçekte yaşandığı gibi Bolşevik Partisi üyelerinin Çar'a karşı yaptıkları propaganda sonucunda halk savaşın gereksizliğine ikna olup Petrograd'ta ayaklanır. Ve bu süreci 1917 yılında Çar'ın tahttan indirilip hükümete Bolşevik Partisi'nin gelişi izleyecektir. Tüm bu süreç; Rusya'da savaşın siyasi olarak gelişimi, Türk devletinin savaşa nasıl hazırlandığı, savaşın orduları nasıl zorladığı, cepheler, savaş, yenilgi, Rusya'da Bolşevik Partisi üyelerinin Çar'ı suçlayan, halka savaşın yersizliğini anlatan propagandaları kronolojik bir çerçevede tarihi bir belge gibi sunulmuştur.

Fyodor Gorb-Kubanski, tarihî romanının okuyucusunu dönemin siyasi bilgisiyle birlikte savaşın beraberinde getirdiği sosyo-toplumsal meseller açısından da bilgilendirir. Örneğin, savaş seferberliği başladığı zaman Starominskaya kazak köyünde sevdiklerini cepheye gönderdikleri için üzülen Nikifor'un eşi Natalka gibi kadınların yanında kocalarının cephede olacağına sevinen kadınların varlığına da işaret edilir. Bu kadınlar kocalarının yokluğunu bir nefes alma, özgür kalma yolu olarak algılamışlardır. Pyotr Tsesarski'nin eşi Maryusya bunlardan biridir. Eşini cepheye düğüne uğurlar gibi neşeyle gönderişi romanda şöyle aktarılır (1960, s. 18):

> *Aynı zamanda Pyotr Tsesarski, eşi Maryusya ile oradaydı(...) Neşeyle etrafına bakıyordu, gülümsüyordu ve kocasını cepheye değil de düğüne gönderiyor gibiydi. Ona, neden bu kadar neşelisin? diye sordular. 'Bir süre kocamdan kurtulabileceğim, çok yoruldum…' diye cevap verdi.*

Maryusya, kocasını neşeyle uğurlarken kaybedilecek iş gücünü göz önünde bulundurmamıştır. Neyse ki Maryusya ve diğer kadınlar kocaları cephedeyken işçi sıkıntısını çok fazla hissetmemişlerdir. Yazar, erkeklerin cepheye gitmesine rağmen köyde işçi sıkıntısının çok hissedilmeden yaşantının eskisi gibi devam ettiğini şu sözlerle anlatır: "*Kuban köylerinde öncesine nazaran çok daha az işçi vardı, buna rağmen ekinler zamanında hasat edildi. Eylül ayında mısır ve ayçiçeği çoktan toplanmıştı"* (Kubanski, 1960, s. 87). Yine başka bir örnekte *"Köyde günlük yaşam eskisi gibi sürmekteydi. Mağazalarda yeterince mal vardı ve fiyatları iyiydi, artış yoktu. Erkek işçileri olmayan, cephede ölenlerin yakınlarına köyde ahali ücretsiz yardım ediyordu. Bu Kazaklar devletten de yardım alıyordu."* (Kubanski, 1960, s. 89-90) sözleriyle köyde erkeklerin yokluğunu aratmayacak bir işbirliği olduğu ve devletin de cephede yakınlarını kaybeden insanlara yardım ettiği bilgisini verir. Yazar yine savaş sürecinde köyde eğitim durumuyla ilgili şu sözleriyle okuru aydınlatır: "*Okullarda dersler normal düzende devam ediyordu ve her Kazak, özellikle erkek çocuklarını okula vermeye gayret ediyordu. İlkokulda Kazak çocukları için eğitim ücretsizdi, kitaplar ve okul malzemeleri de öyle.*" (Kubanski, 1960, s. 90). Ayrıca yazar savaş devam ederken köyündeki yaşantıyı okuyucuya şu sözlerle aktarmaya devam eder (1960, s. 57): "*Gençler akşamları işlerden sonra bir araya toplanıp şarkılar söylüyordu, yöresel oyunları "Gopak"ı oynuyorlardı. Şarkılar daha çok savaşla ilgiliydi. Sonra babalarının ve kardeşlerinin savaşta olduğunu hatırlayıp yavaşça evlerine dağılıyorlardı.*" Ancak onların bu eğlenceleri köyün yaşlılarını rahatsız eder, eğlenen gençleri

gördüklerinde onlara içinde bulundukları şartları hatırlatıp sitem ederler: "*Çocuklar, siz ne yapıyorsunuz? Ağabeyleriniz, babalarınız cephede kan döküyor, ölen ve yaralananlar var, sizde burada eğleniyorsunuz, utanmıyor musunuz?" Bu sözlerden sonra grup içerisindeki eğlence birden durmuştu."* (Kubanski, 1960, s. 58).

Tarih ve roman arasındaki ilişkide yazar tarihi konuyu kendi bakış açısı çerçevesinde yeniden inşa edebilir. Fyodor Kubanski de seçtiği tarihi kişilikler aracılığıyla kendi düşüncelerini okura aktarmakta, bir nevi okurun bilinçaltına uzanmaktadır. Tarihi gerçeklikte anlayış ve algıları değiştirmek adına yazar, birinci bölüm içinde başka bir olguyu daha okura aktararak onun algısını yeniden şekillendirmeyi amaçlar. Romanda, yazarın Kürt ve Ermenilerden bahsettiği kısımlarda bu açıkça izlenir. Örneğin Ermenilerden bahsederken yazar, sanatçı kişiliğinden çok ideolojisi ile okuyucuya görünür (Kubanski, 1960, s. 135):

> *General Nikolayev başarıyla Van Gölü'ne doğru ilerledi. O bölgede çok Ermeni yaşıyordu. Rus ordusu yaklaşırken Kürtler çekiliyordu: 'Kürtler çekilirken acımasızca Ermeni halkını öldürüyorlardı, herkes öldü, çocuklar, kadınlar, yaşlılar'. Kürtlerin acımasız katliamlarının sivillerle ilgili korkunç bir resmi Van Gölü'ne yaklaşırken Kazaklarca görüldü. Bu dev gölün kıyısında Ermenilerin eski başkenti uzanıyordu-Başta Ermeniler olmak üzere iki yüz bin kişinin yaşadığı Van şehri.*

Başka bir örnekte yazar, kasabasındaki halkın savaşın gidişatını ve Türk ordusunu merak ettiklerini cepheden gelen mektuplarla öğrendiklerini anlatırken Türk ordusundaki Kürt askerler aleyhine söylemlere yer verir (1960, s. 241): "*Kürtler azgın, kana susamış, hayvanlardan daha beter yaratıklar. Onlar askerleri çok nadir esir alırlar, daha çok olay yerinde öldürürler (...)*". Yine başka bir örnekte Türklerin geri çekilirken Kazaklar aleyhinde konuştuklarından, ama sonra tanıyıp sevdiklerinden bahseder (1960, s. 166):

> *Türkler kendi köylerini ve eşyalarını bırakarak çekiliyordu. 'Urus-yaman, Müslüman-yahşi' diyordu mollalar. Ve yayma politikasını devam ettiriyorlardı: 'Kazaklar insan değil, kulaklarından duman, ağızlarından ateş çıkan, çocukları ve yetişkinleri yiyen korkunç canavarlar. Çocukları kuzu gibi çevirip yerler.' (...) Onlara inanan halk dehşetle kaçıp gidiyordu. Ancak Kazaklarla karşılaşan Türk askerler öyle olmadıklarını gördüler. Hatta çatışma olmadığı anlarda aç Türk askerleri Rus siperlerine yaklaşıp askerlere –*

İvan, ekmek, ekmek ver!, diye sesleniyordu. Kazaklar ise tok olmasalar bile kendi ekmeklerini Türk askerleriyle paylaşıyorlardı.

Aslında burada yazar, Kazakları övmekte, okuyucunun bilincinde olumlu bir Kazak görüntüsü çizmek istemektedir. Ayrıca yazar, romanda Türk Ordusu'nda savaşan bir Kazak askerin, Kazak hemşerilerine yardım edişine yer verir: Bir operasyon sırasında 10 Kazak ormana gittiler. Onların amacı Türk ordusunun yerleşimini bulmak ve önemli bilgilerini öğrenmektir. Ormanda Türk askerlerle karşılaşırlar. Onlardan bir tanesi Rusça konuşmaya başlar. Marmara denizinin kıyısında Kazaklar gölün yakınlarındaki Kazaklı kasabasına eskiden yerleşen Ataman İgnat Nekrasov Kazaklarındandır. Nekrasov Kazakları hem Türkçe hem Rusça bilirler. Operasyon sırasında Kazak Rus askerlere yardım eder. Türk dilini ve parolayı bildiği için kurmay içerisine girmeye, general ve subayları esir almaya, savaş haritalarını ve diğer kıymetli belgeleri ele geçirmeye yardım eder (Kubanski, 1960, s. 168-170). Yazar yardımdan bahsettiği bu satırlarla bir Kazak'ın nerede olursa olsun her koşulda milletinin yanında olduğuna dikkat çeker ancak Türk ordusu açısından bakınca bu davranış bir ihanettir.

Yazar ayrıca Sarıkamış harekâtının zaferini, II. Nikolay'ın ordu ziyaretine ve General Oranovski'nin üst emri dinlemeyerek insiyatif almasına bağlar. Yazara göre, II. Nikolay'ın cepheye yaptığı bu tehlikeli gezi, askerleri bizzat başarıları için kutlaması askeri yüreklendirmiştir (1960, s. 92-93):

Bu arada Kafkas Cephesi İmparator Nikolay Aleksandroviç tarafından ziyaret edildi. Enver Paşa'nın komutasındaki Üçüncü Türk Ordusu'nun tamamı Sarıkamış'a yoğunlaştırılmıştı. İmparator Sarıkamış'tan Micingert'e geçmeye karar verdi. Ona yolculuk fikrini kim verdi bilinmiyor ama bu çok riskliydi. Bu tehlikeli yoldan geçerken Çar ve maiyeti Türk korucuların merceği altında olacaktı. Kafkas Ordusu Genel Kurmay Başkanı gezinin ne kadar tehlikeli olduğunu biliyordu ve gezinin yanlışlığı konusunda ısrar etti; ama İmparator yine de gitmeye karar verdi. (...) İmparator Micingert'te kendi elleriyle madalyaları dağıttı, askerleri başarılarından dolayı tebrik etti. İmparatorun elinden ödül alan askerler bunu gururla herkese anlattı, çünkü II Nikolay'ın elinden ödül almak herkese nasip olmazdı.

Ayrıca yazara göre II. Nikolay'ın ziyareti yanında tam da komutanlar arası anlaşmazlıkların başladığı, askerin yorgun düştüğü bir anda General Oranovski'nin insiyatif alıp Mişlayevski'nin emrini yerine

getirmemesi Rus ordusunu zafere taşımıştır. Yazar bu düşüncesini şu sözlerle okuyucuya yansıtır (1960, s. 126):

> *Komutanlar arasında tartışmalar ve uyuşmazlıklar büyüdü. Herkesi kendine karşı gören General Mişlayevski, beklenmedik şekilde Sarıkamış operasyonunun komutanlığını bırakıp Tiflis'e gitti. Komutanlığı General Yudeniç üstlendi. Tiflis'e giderken Mişlayevski 4.Kafkas kolordusunun komutanına, General Oranovski'ye Sarıkamış operasyonunun sonucunu beklemeden hemen Ağrı Dağı'na çekilmeyi emretti. Ancak General Oranovski eğer çekilirse cephesinin sol tarafını tamamen savunmasız olacağını düşünerek emri yerine getirmemeye karar verdi. Bu karar Rus ordusunun başarısında önemli bir rol oynadı.*

Fyodor Kubanski (1960, s. 73), yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi ideolojik fikirlerini romana yansıtırken bir yazar olarak savaşı nasıl algıladığını da okurla paylaşır. "*Herkes Tanrı'nın kendi taraflarında olması gerektiğine, kendi dinlerinin diğerininkinden üstün olduğuna inanıyordu, ama herkes her iki dinin en önemli şartını unutuyordu: 'Öldürme!'"* sözleri, yazarın savaşı "Öldürme!" diyen dinin ihlali olarak algıladığını ortaya koyar.

5. SONUÇ

Edebiyat ve tarihi aynı paydada buluşturan tarihî roman, özellikle toplumların yeniden inşası sürecinde, sanatsal anlatım yoluyla okurun ilgisini tarihe çekerek tarih öğretimi ve vatanseverlik eğitimine katkı, tarihsel düşünme yeteneğini geliştirme, problem çözme becerisi kazandırma, milli kültürün oluşmasına katkı sağlama konusunda bir araçtır. Tarihî romanlar, önemli tarihsel olayları, tarih kitaplarında olduğu gibi sebep ve sonuçlarından ziyade, okuyucuyu sıkmadan, sosyo-kültürel ve psikolojik etkileriyle ortaya koyarak daha etkin bir tarih öğretimine katkıda bulunur. Okuyucu vatan, tarih ve ortak bir kamu kültürünü barındıran bu bilgilerde milli kültürünün köklerini görür. Böylece tarihî roman okuyucuya ulusal kimliğinin geçmişini tanıma, özünü kavrama imkânı da sunar. Tarihî romanın söz konusu misyonları, ona öğretici bir yön verir. Tarihî roman örneklerinden Fyodor Kubanski'nin *Ana Vatanın Kartalları* adlı romanında tarih, biri Sarıkamış Harekâtı, diğeri savaşın halka yansıyan boyutları olmak üzere iki düzlemde ilerler. Romanda geçen olaylar, kişi, yer ve mekân isimleri de tarihi bilgilerle örtüşmektedir. Olayın gerçekleştiği zamanla öyküleme zamanı arasında geçen zaman, kurmaca ve gerçek kişileri açısından da bakıldığında *Ana Vatanın Kartalları* tarihî roman olma

ölçütlerini yerine getirir. Romanın farklı bölümlerinde okura aktarılan alıntıların didaktik yanı dikkate alınırsa, tarih öğreticiliği noktasında da rol oynadığı aşikârdır. *R*omandan seçilen örnekler bunu açıkça ortaya koymaktadır. Böylece Ana Vatanın Kartalları en az siyasi tarih kadar sosyal tarihi konularını da içerir ve bu yönüyle güvenilir bir tarihi kaynak konumundadır.

6. KAYNAKLAR

Altunay, Ş. E. & Kılıç, P. İ. (20011). Tarihsel romanın eğitimsel işlevi üzerine bir çalışma: "Diriliş" romanı örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 123-144.

Argunşah, H. (2016). *Tarih ve roman*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Aşlar, H. (2014). Tarihî roman kavramı ve Kırgız tarihî romanı üzerine. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 24, 517-526.

Belinski, V. G. (1953). *Polnoye sobraniye soçineniy. Hudojestvennıye proizvedeniya.1829-1835*. Moskva: İzd. Akademii nauk SSSR.

Düzgün, H. (2008). *Tarih Eğitiminde Tarihî Romanların Yeri – Mehmet Niyazi'nin Romanları*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kubanski, F. (1960). *Orlı zemli rodnoy*, New Jersey: Paterson.

Gordina, Ye. (2015). Utverjdeniye v sovetskom massovom soznanii ofitsial'noy kontseptsii oteçestvennoy istorii (1930-e-pervaya polovina 1940-h godov): istoriografiya problemı. *Vestnik NGTU*, 83-97.

Karamzin, N. M. (1982). *İzbrannıye stat'i i pis'ma*. (Sost., A.F. Smirnov), Moskva: İzd., Sovremennik.

Keskin, S. (2008). *Romanlarla tarih eğitimi ve öğretimi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Korsun, N. G. (1946). *Pervaya Mirovaya voyna na Kavkazskom fronte*. Moskva: Voyennoye İzdatelstvo.

Koynova, Ye. G. (2009). *Russkiy istoriçeskiy roman XIX veka. Çast' 1, Epoha romantizma. Uçebno metodiçeskoye posobiye*. Tolyatti: TGU.

Lukaç, G. (2015). *İstoriçeskiy roman*. Moskva: İzd.common place.

Maslovski, Ye.V. (1915). *Velikaya voyna na Kavkazskom fronte 1914-1917 gg*. Moskva: Veçe.

Nikolski, V. P. (1933). *Sarıkamışskaya operatsiya*. Sofiya: Peçatnitsa 'drevna blgariya'.

Orlov, S. A. (1960). *İstoriçeskiy roman Valtera Scotta.* Gorkiy: Gorkovskiy gosudarstvennıy universitet.

Petrov, S.M. (1962). İstoriçeskiy roman. *İstoriya russkogo romana v dvuh tomah* 1 (Pod.red. G.M. Fridlender), Moskva –Leningrad: Akademii nauk SSSR, 203-250.

Puşkin, A. S. (1996). *Polnoye sobraniye soçineniy v 19 tomah. Kritika i publitsistika 1819-1834 gg*. Moskva: Voskresen'ye.

Sekirinski, S. (2002). İstoriya i litaratura: v nesovpadayuşçih rakursah.

Oteçestvennaya istoriya, № 1, 3-4.
Sokolov, A. K. (2002). Nauka, iskusstvo i sotsial'nıye realii minuvşego stoletiya. *Oteçestvennaya istoriya*, №1, 60-72.
Şmidt, S. O. (2002). Pamyatniki hudojestvennoy literaturı kak istoçnik istoriçeskiy znaniy. *Oteçestvennaya istoriya*, №1, 40-49.
Yeliseyev, F. İ. (2001). *Kazaki na Kavkazskom fronte 1914-1917*. Moskva: Voyennoye izdatel'stvo.
Zolina, Ye. N. (2006). İstoriçeskiy roman i yego gumanitarno - obrazovatel'nıy Potentsial (na materiale nemetskoy istoriçeskoy belletristika vtoroy polovinı XIX VEKA), *Vestnik İGEU*, Vıp 1, 2006, 1-5.
Ivavtcheva-Merjanka, I. (2011). *Assia Djebar et Julia Kristeva: Choisir le français comme langue d'écriture*. University of Cincinnati.
Kıran (Eziler), A. & Kıran, Z. (2011). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Kristeva J. (2012). *The severed head- capital visions* (Translated by Jody Gladding), University of British Columbia.
Kristeva J. (1996). *Possessions*. Paris: Fayard, Paris.
Libal, I. K. (2012). *Le monde fictionnel de Julia Kristeva* (mémoir). Wien.
Narlı, M. (2002). Romanda zaman ve mekan kavramı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi (Journal of Social Sciences)*, 5(7), 91-106.
Rus, L. B. (2011). *The etical and political function of revolt in Julia Kristeva's Novels*. PhD dissertation, Vancouver: University of British Columbia, 150-151.
Yücel, T. (1995). *Anlatı yerlemleri/kişi/süre/uzam*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.